

melyek „a hatalomra támaszkodva a hatalommal együtt buknak el”.

Ám a könyvből leszűrhető még néhány kifejezetten hadtörténelmi tanulság is:

– a keresztes hadjáratok szinte mindig nélkülözték az egyetlen főparancsnokot, az egyes vezérek legtöbbször a saját fejük után mentek – a biztos kudarcba.

– Bizánc magatartása messze nem volt egyértelmű, ám a kereszteseké sem Bizánccal kapcsolatban. Amikor a keresztes vezérek „bizánci árulásra” panaszkodtak, az nemegyszer megalapozottnak látszik, de ugyanúgy, mint amikor a bizánciak háborogtak a keresztesek „erőszakoskodása” miatt.

– A keresztes seregeket – főleg az első időkben – nagyszámú fegyvertelen zárandok kísérte. Ez igencsak megnehezítette az ellátást éppúgy, mint a harcok célszerű vezetését. Nemegyszer ez okozta csaták elvesztét.

Bozsóky Pál Gerő több évtizedes kutatómunkájának eredményét összegezte könyvében, melyből a hazai olvasó végre az eddigieknél jóval teljesebb, áttekinthetőbb és tárgyilagosabb képet kap a témáról. Ám a szerző pontosan tudja, hogy az anyaggyűjtést csak *abbahagyni* lehet, *befejezni* nem, így több helyütt megjegyzi, hogy további kutatások szükségesek.

Művét jó, olvasmányos magyarsággal írta meg. Csak érdekességként említem, hogy Walter Habenichts nála *Mijesincs* Walter, s az általában portyázásnak nevezett akciókat következetesen *razziáknak* nevezi, talán azért, mert azok elsődleges célja az emberek „begyűjtése”, a fogolyejtés volt.

Csak ajánlani tudom a könyvet mindenkinek.

Nagy Domokos Imre

PÁLFFY GÉZA

KATONAI IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS A KIRÁLYI MAGYARORSZÁGON A XVI-XVII. SZÁZADBAN

(Győr, 1995. 342 o.)

A könyv címlapján Ferdinand Hardegg gróf, győri várparancsnok halálos ítélettel végződő haditörvényszéki tárgyalását ábrázoló egykorú metszet részletét láthatjuk, a könyv hátlapjáról pedig megtudhatjuk, hogy Pálffy Géza 24 évesen publikálta ezt a monográfiát, Hardegg gróf nem sejtette, hogy életével kell fizetnie Győr feladásáért, hiszen hősiessen védte és csak akkor adta fel a rábízott várat, amikor a felmentő sereg kudarcot vallott s a korabeli hadviselés íratlan törvénye szerint ilyen helyzetben nem érte folt katonai becsületét. Mi, a könyv olvasói és használói tudatában kell, hogy legyünk: új szakasz kezdődött a magyar végvári rendszer történetének kutatásában.

Pálffy Géza könyve első tekintetre egy eddig alig kutatott téma kitűnő feldolgozása. A szerző életkora meghökkentő, ilyen munkát egy évtizeddel idősebb korban szokás letenni

az asztalra, de a meghökkenés a szöveg olvasása közben örömmre változik, mert amit kapunk, a legmagasabb igényeket is kielégítő, mintaszerű monográfia. A historiográfia és a források ismertetése után európai távlatba helyezi a királyi Magyarország katonai igazságszolgáltatását, megállapítja, hogy a birodalmi csapatok hadi bíraskodása hatott leginkább a magyar végvárak „vitélző törvényszékének” alakulására, s hogy ezt bizonyítsa, részletesen ismerteti a német katonai igazságszolgáltatás irodalmát, a hadiszabályzatok fejlődését a középkor óta, a német hadi bíraskodás szervezetének kialakulását és működését, végül a törökellenes magyar hadszíntéren szolgálatot teljesítő idegen katonaság hadi bíraskodását, ami azután mintává lett a magyar katonaság számára. A következő fejezet a magyar végvári katonaság önálló hadi bíraskodásának kialakulását ismerteti a Mohács előtti

kezdetektől a XVI. század végéig, kiemelve Schwendi Lázár felső-magyarországi főkapitány működésének ezen a területen is meghatározó jelentőségét. Külön fejezet tárgyalja a „vitézli törvénytörvények” működését és ítélezési gyakorlatát a XVII. században, figyelemmel az egyes főkapitányságok között megmutatkozó különbségekre, végül a magyar „vitézli nép” hadi bírászkodásának megszűnését a XVII. század végével, az állandó hadsereg kialakulásával.

De ez, amit itt leírtam, csak a monográfia „csontváza”. Pálffy könyve pedig nem csontváz, hanem élő, állandóan változó szervezet, a további kutatás számára mellőzhetetlen számtalan kitéréssel és utalással, terminológiai kérdések tisztázásával. Sikeresen helyezi el jogtörténeti témáját a társadalomtörténeti keretben, részletesen ír a katonai és a vármegyei igazságszolgáltatás konfliktusairól és szimbiozisaról, s nem kerül el figyelmét egy végvári „jogtudó értelmiség” kialakulása a XVII. század folyamán. Teljesen meggyőző az a végső következtetése, hogy a királyi Magyarország katonai igazságszolgáltatása „egyedi, a helyi lehetőségekhez igazodó külön útja”, változata volt a német birodalmi hadi bírászkodásnak. Másképp nem is lehetett, gondolja magában a szöveg végére érve az olvasó, s ha ezt gondolja, az a történész legnagyobb dicsérete.

Monográfiájához a szerző a levéltári forrás- és irodalomjegyzéken, hely- és névmuta-

tón, német és angol nyelvű tartalmi összefoglaláson kívül még három függelékkel csatolt; okmánytárat, archontológiát és az eddig előkerült különböző katonai bírósági ítéletek és jegyzőkönyvek jegyzékét. Ezek közül itt az archontológiáról kell szólni.

Az archontológiában megtalálható mindenki, közel 300 személy, akivel Pálffy kutatásai során találkozott, a hadbíráktól kezdve le a hadbírói szolgálókig, területi és helyi bontásban. Az archontológia alcíme: Fejezet egy leendő végvári archontológiai lexikonhoz. Könyve bevezetésében azt írta a szerző, hogy „a magyar végvárrendszer – véleményem szerint egy helyben toporgó – kutatása újra csak egy-egy szűkebb témakör teljességre törekvő, monografikus feldolgozásával lendíthető fel”. Monográfiájával és annak archontológiai függelékével Pálffy Géza megkezdte a végvárrendszer kutatásának fellendítését. A nemzetközi távlat hasonló mélységű feltárása és a tematikus archontológia a jövőben minden végvartörténeti kutatás velejárója kell, hogy legyen. A fiatal szerző ezzel a monográfiával módszertani mintát alkotott. Nagyon remélem, hogy lesznek követői; tőle pedig – ez a siker átka – a végvári archontológiai lexikon további fejezeteit várom.

Heckenast Gusztáv

H. SZABÓ LAJOS

A SZABADSÁGHARC ÉS AZ EMIGRÁCIÓ PÉNZEI, KITÜNTETÉSEI 1848–1866

(Pápa, 1995. 98 o.)

Az ismert pápai helytörténész, H. Szabó Lajos immáron negyedik kötetét tarthatja kezében az olvasó. A Szerző a Jókai Mór Városi Könyvtár Füzetei sorozatában már közzétett két tanulmányt Kossuth Lajos pápai díszpolgárságáról, illetve a pápai és Pápa környéki 1848-49-es honvédsírokról és emlékművekről, majd egy vaskos monográfiát Pápa és környéke 1848-49-es történetéről. Jelen munkájában nem hely-, hanem köztörténeti jelen-

tőségű téma, az 1848-49-es szabadságharc és emigráció pénz- és kitüntetés-történetének rövid összefoglalását vállalta magára.

A témát fontosnak és érdekesnek érzem, hiszen e két tárgyban ugyan rengeteg résztanulmány jelent meg, ám önálló kötetben még egyiket sem összegezte senki, leszámítva az önálló pénz- és kitüntetés-történeti munkák vonatkozó fejezeteit. Különösen hálásak lehetnek a korszakkal foglalkozó szakemberek